

РЕЦЕНЗИЯ

от проф. дфн Румяна Лъчезарова Станчева

Софийски университет „Св. Климент Охридски“

(н.ст., име, презиме, фамилия – акад. дл. във висшето училище или научна организация)

на дисертационен труд за присъждане на образователната и научна степен „доктор“

по област на висше образование 2. Хуманитарни науки,
професионално направление 2.1. Филология, докторска програма **Антична и западноевропейска литература: сравнително литературознание**

Автор: Траяна Ангелова Латева

Тема: „Репрезентации на 1920-те в литературата и киното“

Научен ръководител: проф. д.ф.н. Клео Стефанова Протохристова-Ямболиева

(акад. дл., н. ст., име, презиме, фамилия – висше училище или научна организация)

1. Общо описание на представените материали

Със заповед № РД-22-1567 от 27.06.2025 г. на Ректора на Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“ (ПУ) съм определен(а) за член на научното жури за осигуряване на процедура за защита на дисертационен труд на тема **„Репрезентации на 1920-те в литературата и киното“** за придобиване на образователната и научна степен „доктор“ в област на висше образование 2. Хуманитарни науки, професионално направление 2.1. Филология, докторска програма **Антична и западноевропейска литература: сравнително литературознание**.

Автор на дисертационния труд е **Траяна Ангелова Латева** – докторантка в редовна форма на обучение към катедра „История на литературата и сравнително литературознание“ с научен ръководител **проф. д.ф.н. Клео Стефанова Протохристова-Ямболиева** от ПУ „Паисий Хилендарски“.

Представеният от **Траяна Ангелова Латева** комплект материали на хартиен носител е в съответствие с Чл.36 (1) от Правилника за развитие на академичния състав на ПУ, включва следните документи:

- молба до Ректора на ПУ за разкриване на процедурата за защита на дисертационен труд;
- автобиография в европейски формат;

- протокол от катедрения съвет, свързан с докладване на готовността за откриване на процедурата и с предварително обсъждане на дисертационния труд;
- дисертационен труд;
- автореферат;
- списък на научните публикации по темата на дисертацията;
- копия на научните публикации;
- списък на забелязани цитирания;
- декларация за оригиналност и достоверност на приложените документи;
- справка за спазване на специфичните изисквания на съответния факултет (само за докторантите зачислени до 04.05.2018 г.);
-

Докторантът е приложил 4 броя студии.

2. Кратки биографични данни за докторантката

Завършила гимназия с хуманитарен профил, дисертантката, за следването на висше образование, се ориентира към литературоведски профил и се дипломира с магистърска степен. Докторската програма, по която е приета също в Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“ е по „Антична и западноевропейска литература: сравнително литературознание“ към Филологическия факултет на ПУ. По време на докторантурата развива изследователска работа по проект, свързан с темата на дисертацията. След завършване на дисертацията си, тя е назначена като асистент и води семинарни занятия, както и продължава да се занимава с научна работа.

3. Актуалност на тематиката и целесъобразност на поставените цели и задачи

За развитието на сравнителното литературознание у нас представлява интерес да се подготвят научни работници, които проучват по две и повече различни литератури и които имат капацитета да анализират и поставят в съпоставка откритите явления. В този смисъл темата на дисертацията е актуална и отлично формулирана върху по-широк проблем, вътре в който е проведена целенасочено проучвателната работа.

4. Познаване на проблема

Проучването на 1920-те в западната литература и кино и съсредоточаването върху английския корпус и този от САЩ позволяват на докторантката да покаже задълбочено познаване на съответните литератури и кино и на критическата литература по тези

проблеми. Прави впечатление умението ѝ да провежда литературен анализ на издържан терминологичен стил и да откроява значимите въпроси, свързани с темата. Това без съмнение е творческо отношение към работата ѝ като изследовател.

5. Методика на изследването

Методологически дисертантката стъпва върху съществуващи подходи като сравнителното литературознание и частни негови клонове като „литературните години“, отчетливо развивана област от научния ѝ ръководител проф. Клео Протохристова, навлиза във въпросите на интермедиаалността при сравняване на литературата с киното и музиката, служи си с интертекстуалността, поддържа пряка корелация с културната история. Благодарение на отличната си теоретична подготовка, която личи в текста на дисертацията, дисертантката ползва умело тези и други методологически подходи и постига търсеният резултат.

6. Характеристика и оценка на дисертационния труд

Дисертацията се състои от увод, три глави, заключение, две приложения и библиография. Текстът показва овладяване на изходния материал, познаване на критическата литература върху него, умение за структуриране.

Първа глава е решена като встъпителна за контекста и поставя проблема в широтата, която съответства на заглавието. В нея е извлечена структурата на разглеждания период от време, като са набелязани най-характерните явления. Открити са четири посоки на проучването, които могат да бъдат приети за най-ярки тематики на десетилетието: последствията от Първата световна война, която току-що е отминала; преминаването към говорещото кино; появата на нов тип разкрепостена жена в обществото; нарасналото значение на САЩ за Европейските страни и литератури. Тук текстът е най-близо до културната история с подчертано открояване на литературата и киното, които съдържат новите явления.

Добре е, че освен британски литературни произведения и филми и такива от САЩ се включват и явления от други европейски страни, за да се разшири представата за явлението. Като напр. испанския сериал, който е създаден през новото хилядолетие, но разказва за сто години по-рано. Също филмът „Коко Шанел и Игор Стравински“ (2009) и др.

Втора и трета глава са пълноценно насочени към двата основни обекта на внимание в дисертацията: съответно американската и след това британската литература и кино, които имат за тема времето на 1920-те години. Тук много стройно и насочено са

проследени както художествените явления на въпросното десетилетие, така и – отчетлив успех на замисъла и реализацията – и късните, след десетилетия и дори след век, творчески осмисляния на 1920-те. Проучването успява при този широк времеви диапазон да владее, именно около главните четири теми, развитието на манталитетните нагласи. Анализите на литературния, музикален и филмов материал са проведени професионално, убедително и са приноси.

7. Приноси и значимост на разработката за науката и практиката

Основен принос на дисертацията е широтата на въпроса за репрезентациите на годините след Първата световна война и фокусирането върху ярки примери от литературата и киното в Европа и в САЩ. Успехът тук се състои в отварянето на широко поле за проблематиката и последвалата успешна конкретизация. Така се решава сложен казус: да се даде яснота по обхватна проблематика, да се отвори и подготви полето за работа, да се очертае перспектива и за бъдещи проучвания в тази посока. Що се отнася до нарасналото значение на Америка и на американците в Европа, бих добавила, че то е видимо и в литературата на Балканите. Наистина 1920-те са забележителен момент от историята на изкуствата.

Приноси са и конкретните анализи. Ще открия например наблюденията на дисертантката върху „Великият Гетсби“ от Ф. С. Фицджералд във Втора глава. Анализът обхваща интердисциплинарно както текстови детайли, така и историческия и социален контекст, за да стигне до музикалните елементи, явяващи се като същностни в интригата. Прави отлично впечатление, че проучването не са задоволява само с текста на романа, а постоянно се отнася и много по-широко към творчеството на писателя, за да уплътни наблюденията. Личи и познаване на критическата литература за романа и за автора. Като се позовава на вече направени наблюдения, дисертантката извлича оттам тъкмо необходимото за собствените ѝ оценки. Прави отлично впечатление и успешното сплитане в анализа на литература, кино, музика, при постоянното съотнасяне към реалностите, провокирали съответните тематични решения на писателя.

Намирам за приноси и анализите по отношение на романа на Тони Морисън „Джаз“. Тук отново е показан интермедиялен анализ в посока на структурните и съдържателни съответствия между литература и музика, с разбиране към джаза и към строежа на романа. Изборът на именно роман от Тони Морисън е от значение и заради

открояването на друг важен аспект в американския свят, а именно животът на цветнокожите.

Трета глава е посветена на британската литература. Дисертантката обосновава ясно причините да включи Ивлин Уо с три романа. По отношение на „Унижените наши тела“ и филмовата му адаптация няколко десетилетия по-късно са открити ясно замисълът на писателя и съответно разликите, настъпили в преосмислянето на романа за филм през 2003 година. Критиката към филма за съществени промени към основните послания на писателя са точно обосновани.

По отношение на „Завръщане в Брайдсхед“ на Ивлин Уо съществен изглежда изводът за носталгичната перспектива на Уо към 1920-те, логични именно поради вече преживяната втора световна война, когато пише новия си роман. Тогава невоенното време на 1920-те и младостта заедно са добра причина за снизяване на сатиричния тон в разказа.

Ще обобща, че благодарение на Първа глава, както и на двете приложения с произведения на литературата и киното по темата на дисертацията, на анализите в двете глави по същество, както и на ясните изводи в Заключение, зададеното като цел на труда дава съществен нов научен резултат, вписва се творчески в основни методологии в сравнителното литературознание. Прави впечатление изразяването на дисертантката в плавни и обемни мисловни конструкции, което говори за зряло мислене по въпросите.

8. Преценка на публикациите по дисертационния труд

Докторантката прилага в документацията си списък от четири статии, както и самите текстове. И четирите публикации са свързани с темата на дисертацията. Една от тях е публикувана в реферирано и индексирано научно издание. Другите три също са публикувани в авторитетни литературни списания и сборници, реферирани в Националния референтен списък. Оценката ми е отлична.

9. Лично участие на докторанта(ката)

Няма съмнение за мен, че дисертацията представлява проведено за именно тази тема проучване и анализ от страна на докторантката. Достойнство на работата е, че се вписва в съществуващите методологии, и ги прилага творчески и вярно към материала.

10. Автореферат

Авторефератът отговаря на изискванията и отразява вярно съдържанието на дисертацията, с постигнатите резултати.

11. Критични забележки и препоръки

В продължение на отличното ми впечатление от дисертацията на Траяна Латева, ще задам и няколко терминологични въпроса и други, по-скоро с технически характер:

- В дисертацията често се използва изразът „ново време“, понякога в кавички, друг път – без. Очевидно в текста се мисли за времето след Първата световна война, с промените които донася. Терминологично обаче понятието Новото време се използва за епохата след античността и средновековието. Препоръчвам да се избегне тази двусмисленост.

- на с. 64 четем: „В „новия дух“ (l'esprit nouveau) на епохата са концентрирани всички културни иновации...“

Новият дух прилича на всеобхватен термин, но не мисля, че е. Използвано е от Корбюзие за име на къща по негов проект и също за заглавието на списание, което пак той издава. Среща се и у писатели от епохата. Но ми се струва пресилено да се използва като нарицателно за времето. При това посочената тук библиография е към инцидентни статии.

Пак тук, когато се изреждат известни писатели и художници от цял свят, защо да не се спомене и Жорж Папазов, и Жул Паскин, които идват от България именно по това време в Париж.

- С. 54 - Прогресивната епоха – не звучи ясно. За края на 19 и началото на 20 в. ключова дума е „прогрес“. Може би: жените от епохата, с ключова дума „прогрес“.

- Друга методологическа препоръка имам за подход, който се забелязва главно в Първа глава. Добре е да се споменава предварително, върху чии анализи или констатации се стъпва при описване на явления, за които не е проведен собствен анализ. Такъв е случаят на 33 стр., където само в скоби сме препратени към Донеv. Също и при подетите анализи на Сандерсън с. 55, и прочие.

- Текстът е доста внимателно коригиран, но се намират все още печатни грешки като например: „американската мечКа“, с. 7, очевидно вместо „мечта“.

- Неколкократно, докато дисертантката говори за американски творци се използва изразът „Родните музиканти“, с. 19 – и другаде, което очевидно е повлияно от ползваната критическа литература.

- Както в преценката си по-горе открих богата фраза, с която се изразява дисертантката, тук ще спомена, че има и дълги изречения, в които смисълът се е загубил

и е необходимо редактиране. Напр.: принадлежността към род със завидно материално състояние е сред водещите отличителни характеристики на бунтарите, която сигнализира за ексклузивност на дейностите и преживяванията и внимателен подбор на съмишлениците. С. 20.

- Свободното боравене с английски език, а и потапянето в англезичен материал дава някои отрицателни въздействия: честата употреба на сегашни действителни причастия, които тежат в българския синтаксис.

- на с. 57 е по-добре да се запази заглавието на романа на Хемингуей както е обнародван на български: „И изгрява слънце“, а не да е „И слънце изгрява“, дори и да звучи по-добре.

- по повод на завършека на частта 3.2. бих препоръчала да се добави и собствен финален коментар от дисертантката. В момента частта завършва с цитат от друг литературен критик, което като правило се избягва.

- С. 215. В коментар към една от интимните сцени в романа на Хъкли „Шутовско хоро“, се споменава „сюрреалистична картина“, за да се опише еротичната сцена. Предполагам, че не става дума за близост до сюрреализма като течение, а за контекстуална употреба. Ако е така, по-добре да се замени с по-неутрално понятие.

12. Лични впечатления

Споделяне на мнение от лични впечатления (ако има).

13. Препоръки за бъдещо използване на дисертационните приноси и резултати

Дисертацията е завършено проучване и може след допълнително редактиране да бъде публикувана като книга. Също така замисълът е обхванен и дава основания да се мисли, че може да прерасне и в ново, следващо, по-широко проучване, с включване на повече литератури. Бих препоръчала да се мисли и за българската литература, защото част от засегнатите теми са откриваеми и заслужава да мислим европейските тенденции в сравнителен или поне в съпоставителен план.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Дисертационният труд *съдържа научни резултати, които представляват оригинален принос в науката* и отговарят на изискванията на Закона за развитие на академичния състав в Република България (ЗРАСРБ), Правилника за прилагане на ЗРАСРБ и съответния Правилник на ПУ „Паисий Хилендарски“.

Дисертационният труд показва, че докторантката Траяна Ангелова Латева **притежава** задълбочени теоретични знания и професионални умения по научна специалност 2.1. Филология, докторска програма Антична и западноевропейска литература: сравнително литературознание като **демонстрира** качества и умения за самостоятелно провеждане на научно изследване.

Поради гореизложеното, убедено давам своята **положителна оценка** за проведеното изследване, представено от рецензирания по-горе дисертационен труд, автореферат, постигнати резултати и приноси, и **предлагам на почитаемото научно жури да присъди образователната и научна степен „доктор“** на Траяна Ангелова Латева в област на висше образование 2. Хуманитарни науки, професионално направление 2.1. Филология, докторска програма Антична и западноевропейска литература: сравнително литературознание.

9. 09. 2025 г.

Рецензент:

(подпис)

Проф. дфн Румяна Л. Станчева

(ак. дл., н. ст., име, фамилия)